

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER,

FJERDE RÆKKE,

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

HOLGER FR. RØRDAM,

DR. PHIL., SOGNEPRÆST.

FJERDE BIND.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS UNIV. BOGHANDLER G. E. C. GAD.

THIELES BOGTRYKKERI.

1895--97.

To Præster i Gislev-Ellested i dette Aarhundrede.

Ved John Hansen, Sognepræst til Gislev og Ellested.

I.

Konsistorialraad Johan Henrik Colding.

Familjen nedstammer fra en Skoflikker i Skrave Sogn, Haderslev Amt. En Søn af denne, Erik Andersen Skraffve eller Colding, f. 1648, blev $6\frac{1}{2}$ 1683 Præst i Vejlbj og Homaa, hvor han døde $24\frac{1}{5}$ 1719. Hans Søn, Ivar Eriksen Colding, ordineredes $17\frac{1}{2}$ 1708 til sin Faders Medhjælper og Efterfølger i Embedet. Han blev $18\frac{1}{9}$ 1709 gift med Kirsten Hansdatter Botzen, en Præstedatter fra Tirstrup, og døde $3\frac{1}{4}$ 1747. Hans Søn var Hans Botzen Colding, f. 1723, Stud. fra Odense 1742, Cand. $2\frac{1}{6}$ 1746, Præst i Tamdrup $19\frac{1}{11}$ 1751, gift i Horsens $17\frac{1}{10}$ 1755 med Else Busch, og død $20\frac{1}{4}$ 1785.

Han havde 10 Børn, 3 Sønner og 7 Døttre. Af disse døde nogle i tidlig Alder. Af Døttrene blev Ivare Kirstine, f. c. 1756, gift med Niels Hansen Saabye, Forvalter paa Frisenborg; Elisabeth Sophie, f. 1760, † $13\frac{1}{4}$ 1838, gift med Hr. Jens Borgen († 1832), hendes Faders Eftermand i Tamdrup; Johanne Marie, f. 1763, † $26\frac{1}{1}$ 1838, gift med ($15\frac{1}{10}$ 1790) Salomon Lindegaard, f. 1765, † $16\frac{1}{2}$ 1825, Justitsraad, Ejer af Lykkesholm i Ellested Sogn;

Katrine Georgia, f. 1769, † ¹⁵/₁₂ 1854, gift med Hr. Joachim Bering († ²¹/₁₀ 1827), Præst til Magleby og Holtug; og Mathilde gift med Birkedommer Haastrup.

Sønnen, **Johan Henrik Colding**, blev født i Kjørup Præstegaard ³⁰/₄ 1764. Efter at have faaet nogen Undervisning hjemme, kom han, 1776, i Horsens Latinskole, men da Rektor J. H. Tauber i Oktober 1781 blev forflyttet til Odense, fulgte han med ham dertil. Tauber var en dygtig Skolemand, som tog sig meget af Disciplenes Uddannelse i de gamle og nyere Sprog, ogsaa Dansk, og som søgte at faa sine Medlærere til at vise Mildhed. Hans Fag vare »den aabenbarede Theologi, som han foredrog i rationalistisk Aand, Latin og Græsk«. J. H. Colding, der nok var opkaldt efter ham og synes at have boet i hans Hus, nævner ham med Ærbødighed. Konrektor var Poul Holm, en Bondesøn fra Maale i Viby Sogn, en ærlig og jævn Mand, dygtig, men nu noget aflægs. Colding blev Student 1784, og kom saa til Kjøbenhavn.

Det var i Rationalismens Tidsalder. Det theologiske Fakultets Senior var C. F. Horneman. Han var afholdt af Studenterne og i sig selv en velvillig Mand, men afgjort Rationalist. Moldenhawer, som blev Professor 1783, var en stor Latiner, og stod i Anseelse hos Studenterne, men »paa Forelæsningerne meddelte han intet, uden hvad man lige saa godt kunde finde i de bekendteste Haandbøger og Kommentarer«. Det theologiske Studium dreves for en stor Del ved Hjælp af Manuduktører, hvilket ikke var til Gavn for det.

J. H. Colding blev Kandidat ¹⁰/₁ 1788 med haud. og tog den homiletiske Prøve ¹⁹/₁ 1789 med laud. Den 20de Marts samme Aar kaldedes han til Præst for Nordstrømø Præstegjæld paa Færøerne, og blev ordineret ²⁷/₃. Allerede ⁸/₇ 1791 kaldedes han til Præst i Ørbæk, og ⁸/₃ 1799 til Sognepræst til Gislev og Ellested.

Som Præst i Ørbæk giftede han sig, ¹⁵/₆ 1792, med Ulrikke Eleonore Svitzer (f. 1768) Datter af Justitsraad

Erik Clausen Svitzer til Gislingegaard og Marie Felten Schiøtt. Hun døde i Gislev $\frac{8}{3}$ 1801 af en tærende Brystsyge, og blev begravet $\frac{16}{3}$, 33 Aar gammel. »Hun var den fornuftigste og dydigste Kone, den ømmeste Ægtefælle, den omhyggeligste og kjærligste Moder, virksom og samvittighedsfuld i sit hele Kald, taalmodig og gudhengiven under de haardeste Lidelser. Velsignet være hendes Minde!« (Kirkebogen).

Hr. Colding giftede sig igjen $\frac{5}{11}$ 1802 med Amalie Gregersine Svitzer, f. i Nyborg $\frac{28}{12}$ 1776, † i Odense $\frac{29}{10}$ 1851, Datter af Kancelliraad Jens Tauber Svitzer, Toldinspektør i Nyborg, og Anna Thygesen. Med disse Hustruer, af hvilke den sidste i mange Aar var døv, havde han følgende Børn:

1. Hans Erik Colding, f. i Ørbæk $\frac{6}{6}$ 1793, † som Sognepræst ved Frue Kirke i Odense $\frac{27}{5}$ 1857.

2. Elise Marie Lovise, f. $\frac{6}{2}$ 1798 i Ørbæk, gift 1) med Hr. Gebhard Helm, Sognepræst til Langaa og Øxendrup, † $\frac{30}{3}$ 1825, 2) $\frac{22}{11}$ 1833 med Jens Wedege, Forvalter paa Glorup, siden Fæster af Slæbækggaard. Hun † $\frac{11}{9}$ 1866.

3. Salomon, f. i Gislev $\frac{4}{10}$ 1799, døbt $\frac{10}{11}$ s. A. (Faddere: Barnets Moder, Jomfru Colding, Cancelliraad Lindegaard, Lykkesholm, Hr. Sevel fra Ryslinge og Candidatus Rissing fra Odense), † $\frac{28}{6}$ 1800.

4. Ulrikke Eleonore, f. $\frac{6}{11}$ 1803, døbt $\frac{15}{12}$ (Enkefru Svitzer, Inspektør Svitzer, Jomfru Noline Svitzer, Sognepræsten Hr. Nyholm, Hr. Andreas Busch, alle af Nyborg, og Hr. Cancelliraad Lindegaard, Lykkesholm). Gift $\frac{7}{6}$ 1825 med Christian Trolle, Forpagter paa Lykkesholm.

5. Jens Christian, f. $\frac{17}{7}$ 1805, i Kirke $\frac{15}{8}$ (Fru Cancelliraadinde Lindegaard, Jomfru Claudine Svitzer, Cancelliraad Lindegaard, Inspektør Jacob Svitzer, Hr. Andreas Busch af Nyborg og Hr. Helm fra Svindinge), † som Dr. med., Distriktslæge i Nyborg, Justitsraad, $\frac{4}{7}$ 1883, gift med

Cathrine Groot, f. 1810 † 1875, Datter af Bogholder Henrik Jensen Groot.

6. Ludvig Vilhelm, f. $22\frac{1}{2}$ 1807, i Kirke $15\frac{1}{4}$ (Barnets Moder, Jomfru Øllegaard Svitzer af Nyborg, Birkedommer Briand af Krumstrup, Herredsfoged Brorson af Bobjerg, Otto Lindegaard af Lykkesholm), † som stud. theol. $9\frac{3}{7}$ 1830. »Han var et overmaade smukt Menneske af en overordentlig Legems Væxt, Styrke og Behændighed og af en godmodig Karaktér. Af en hæftig og ondartet Brystsyrge, paadraget sig af en Forkølelse, laa han hen imod 4 Maaneder under pinlig Kur paa Frederiks Hospital, kom syg hjem og tre Uger efter døde han af tærende Feber til største Bedrøvelse for Forældre og Søkende« (Kkb.).

7. Anna Nicoline, f. $3\frac{1}{12}$ 1808, i Kirke $30\frac{1}{1}$ 1809 (Fru Kammerraadinde Svitzer fra Nyborg, Jomfru Briand fra Krumstrup, Hr. v. Bülow fra Toystrup, Hr. Sevel fra Ryslinge og Kjøbm. Svitzer, Nyborg), gift $21\frac{1}{9}$ 1833 med Optiker og Mekanikus Anders Justesen fra Horsens og † 1893.

8. Christiane Henriette, f. $7\frac{1}{10}$ 1811, i Kirke $27\frac{1}{11}$ (Jomfru Christiane Svitzer fra Nyborg, Jomfru Elise Lindegaard, Cancelliraad Lindegaard, Birkedommer Haastrup fra Laundrupgaard, Discipel Hans Erik Colding, Odense), gift 1838 med Hr. Hans Jacob Frederik Christian Volf, f. $11\frac{1}{5}$ 1809 Cd. theol. $24\frac{1}{10}$ 1835, Huslærer hos Justitsraad Lange, Ørbæklunde, personel Kap. Gislev-Ellested $7\frac{1}{2}$ 1837. Paa Indstilling af sin Svoger, Ritmester Jermiin til Avsumgaard, Sognepræst til Naur og Sir $16\frac{1}{12}$ 1837, entlediget $4\frac{1}{8}$ 1846, † i Ryslinge $6\frac{1}{12}$ 1881. Hun † $3\frac{1}{8}$ 1844. En Søn af dem er Dr. theol. P. R. Volf ved Stefans Kirke i Kjøbenhavn, som er gift med en Datter af Dr. med. J. C. Colding.

9. Erhard, f. $6\frac{1}{11}$ 1813, i Kirke $5\frac{1}{1}$ 1814 (Barnets Moder, Mad. Jensen og Hr. Jensen, Holmelund, Studiosus Hans Erik Colding og Niels Trolle fra Sandager), Landinspektør, Ejer af Cathrinelund ved Horsens.

Pastor Colding var en Mand af et anseligt Ydre, og han var en noget stræng og myndig Mand, der i visse Maader var mere frygtet end elsket af Befolkningen.

Der var adskillige, der troede, at han kunde mere end et almindeligt Menneske, og der fortælles, at da han en Dag mødte en Kone, der bar et Knippe Risbrænde, som hun havde stjaalet i Lykkesholm Skov, gik der Ild i det. Mange vare bange for at komme op til ham i Studereværelset, hvor han tog imod alle Bønder med et noget barskt: »Hvad vil du?« Børnene paa Gaden løb, naar de saa hans høje Skikkelse, og det var temmelig almindeligt, at Forældrene brugte ham til at skræmme deres Børn med, hvilket han dog ikke kunde lide, — »I maa, saa Skam, da ikke lade mig være saadan en Bussemand for jeres Børn«, sagde han. En Dag, da han gik paa Gaden, saa han Drengene kaste med Sten. Mod Sædvane talte han til dem, hvilket vel højligt forbavsede dem, men dog gav dem Mod til at gjøre Gjengjæld, men da han saa sagde til en lille Dreng: du maa ikke kaste med Sten, thi du kunde let komme til at ramme en af de andre, sagde en større Dreng: »Saadan maa du itte seje til ham, saa bliver han jo bange alligevel«. Sagnet melder, at han kaldtes »Kongen i Gislev«, medens Amtsprovst Wedel hed »Paven i Skaarup«.

I den første Tid var hans Prædiken noget rationalistisk, men han kom, saa vidt det kan skjønnes, noget bort fra Rationalismen, eftersom Aarene gik.

Han var en nøjagtig Embedsmand, virksom for Skolevæsenet, som det ikke var let at holde i god Gænge, hvorover han tidt fører Klage. I Aaret 1805 blev der i Gislev gjort en ny Indretning med Skolegangen, i Følge hvilken Børnene med Forældrenes Samtykke bleve inddelte i to Klasser, af hvilke den første skulde gaa i Skole om Eftermiddagen, den anden om Formiddagen. Overenskomsten derom blev underskrevet af samtlige Forældre. 1808 var der fra Februar til Juni næsten ingen Skolegang i Gislev og Sandager Skoler paa Grund af den spanske Indkvartering,

eftersom Skolerne til Dels benyttedes til Vagtstuer. I Præstegaarden laa der adskillige spanske Officerer, og der eksisterer en Stambog, i hvilken de have skrevet og udtalt sig anerkjendende om den Gjæstfrihed, de havde nydt. 1814 kunde der om Vinteren ingen videre Skolegang finde Sted, paa Grund af Skolelokalernes slette Beskaffenhed og Mangel paa ordentlig Ildebrændsel. I Ellested var Tilstanden i Skolen i mange Aar kun ringe, Børnene vare »sluskede«, Læreren simpel, og Fremgangen maadelig. Pastor Colding fik 1799 oprettet et Opdragelsesinstitut i Gislev, hvilket bestyredes af Cand. theol. Niels Dreyer (f. $\frac{4}{8}$ 1768, † som Præst i Simested, Hvam og Hvilsom $\frac{27}{9}$ 1844). Men det bestod kun til 1804. Konfirmanderne havde Præsten i Regelen hos sig 3 Timer ad Gangen, og de maatte da i al den Tid staa op paa Hosesokker, og deres Træsko maatte de sætte ude i Gaarden, ikke i Forstuen. I en meget lang Aarrække holdt han stadigt Katekisation i Kirkerne.

Den 18—19de Maj 1805 visiterede Biskop Hansen og skriver i Embedsbogen: »Jeg fandt en saadan Kundskab og Orden i Menighederne, som geraader deres værdige Lærer, Hr. Colding, til fortjent Hæder«. Ved den Lejlighed indførtes i Gislev Evangelisk-kristelig Salmebog — (i Ellested 1ste Pintsedag). Der var bleven anskaffet Salmetavler med løse Nummere, og Biskoppen sagde i sin Tale i Kirken: »Naar jeg kommer ind i en Kirke og ser disse Salmetavler paa Væggene, saa anser jeg dem som Skilte paa den højere Oplysning, der er brudt frem i Menigheden«. De følgende Biskopper (Plum og Faber) visiterede 1818, 1823, 1828, 1834, 1838 og 1843 og rose begge den værdige Lærer for hans opbyggelige Prædiken, værdige Administration af Gudstjenesten og nøjagtige Embedsførelse.

Kirkebøgerne ere førte af Hr. Colding meget akkurat, og de ere helt interessante, fordi han i dem har gjort en hel Del Bemærkninger. Mange af de afdøde har han givet Skudsmaal. Om en Mand skriver han: »Han var en brav og ærlig Mand, uagtet han var Hestepreanger«, om en

anden: »Var en driftig og arbejdsom Mand, der dyrkede sin Jord uden Plov med sin egen Spade ved Gravning«, om en anden: »Han havde tjent i én Familie i omtrent 50 Aar«. Om en Kone skriver han: »Hun var en brav Kone, ret en Abigael for Nabal«, om en anden: »Var i mange Aar Gjordemoder her i Sognet, men uexamineret og lidet bedre end slet ingen«. Disse uexaminerede Fødselshjælpersker vare i det hele taget ikke vel sete af Hr. Colding. Et Sted skriver han: »Det er en Ulykke, at Sognet ingen examineret Gjordemoder har, men maa hjælpe sig med en ulærd Fusker i Konsten, en eller anden Kjælling. Forestilling desangaaende er ved Lejlighed bleven gjort af Præsten, men hidtil uden Nytte«. 1812 skriver Præsten: »Den 26de Marts begravedes Selvejer-Gaardmand R. A.s Børn 11, 9 og 4 Aar, hvilke alle døde af Feber, eller vel rettere af Feberkur efter Bondens Manér: Brændevin og Peber. De bleve alle tre lagte i én Grav«.

Embedsbogen indeholder ogsaa mange interessante Opsatser, af hvilke nogle her skulle meddeles, især ogsaa fordi de tjene til Belysning af Pastor Coldings Personlighed. I Begyndelsen af dette Aarhundrede virkedes der fra Styrelsens Side svært i Retning af det til Borgerheld sigtende, og der udkom Forordninger og Edikter i Mængde. I den Anledning skriver Pastor Colding: »Ingen bryder sig om dem, naar de have været udstedte en kort Tid, de komme til at staa som unyttig Fyld i en Lovcodex; ikke engang i Retsdomme agter man dem. Jeg erindrer mig en Historie, som jeg har hørt: En rejsende kom ind i et Bondekrohus; i Krostuen vare Vægge og Dørre ganske behængte med Anordninger og Plakater [de vare plakatulde] med Øvrigheds Bud og Forbud; omkring Bordet sad en Del Gjæster, hvoriblandt en Bonde med Pibe i Munden, Haanden under Kind, Flaske og Glas foran sig, og som saa temmelig spydig ud. Til denne vendte den rejsende sig: Børnlille: sagde han, da han nogen Tid havde gaaet omkring og læst alle disse Plakater — kan I ogsaa holde disse For-

skrifter? Hm! svarede hin, kan han ikke se, at vi hænge dem saaledes op, for ikke at have fornøden at holde dem! Fiat applicatio!¹⁾

1812 udgik fra Biskop og Provster Forslag til Oprettelsen af et Distriktsselskab for patriotisk Virksomhed, hvis Formaal skulle være at fremme 1) Oplysning og Sædelighed, 2) Fædrelandskjærlighed og Borgersind, 3) Vindskibelighed, især ved at indføre Arbejdsøvelser i Skolerne og forøge Husflid, 4) Havedyrkning, 5) Agerdyrkning. Mod dette Forslag var det en af Pastor Coldings Indvendinger: »Skrydere vil tage Anledning af Planen til at blæse vældigen i Basunen og at kagle over Æg, som de ej engang har faaet færdige«.

Samme Aar udsendte Amtmanden, Kammerherre Schumacher, en Skrivelse, indeholdende et Forslag saaledes gjengivet og kommenteret af Pastor Colding: »Forslaget gaar ud paa en forandret Fattigforsørgelse paa Landet efter de Rumfordske Grundsætninger med tillavet Spise paa Rumfordsk Manér, dog ikke blot Rumfordsk Suppe, men ogsaa andre Retter, dog efter Rumfordsk Vis, hvilke Bospisnings-Anstalter ikke blot skulle være for de fattige, der faa Almisse, men ogsaa for Husmanden, Indsidderen og Daglejeren, hvorved disse vilde kunne spare Bekostningen og Umagen med selv at lave deres Spise! Med disse Bospisnings-Anstalter skulde efter Hr. Kammerherrens Plan forbindes Bagerier og Ølbrygnings-Indretninger for fattige og mindre velstaaende! Med Forslaget fulgte Gjen-

¹⁾ Med denne Historie kan sammenholdes, hvad den svenske Gesandt i Danmark, Lejonklo, 1698 skrev hjem til sin Regjering: »Jeg tror næppe, at der i Verden findes et Kongerige eller en Republik, hvor der udkommer saa mange Love og Edikter og Forordninger som i Danmark, og som mindre overholdes. I de 14 Aar, jeg har været her, har aldrig nogen kongelig Forordning, som er udkommen i Trykken, med mit Vidende, været gjældende mere end 5—6 Dage efter Bekjendtgjørelsen — det kan jeg sige med Sikkerhed og god Samvittighed«. Danske Saml. II R. VI. 52. J. H.

part af Forfatterens Skrivelse til de øvrige Medlemmer af Amtsfattigvæsendirektionen, hvorved dette Projekt lægges dem paa Hjerte, da Hr. Kammerherren mener, at dets Udførelse er saa gavnligt for Staten og nyttigt for det almindelige, som let at bringe til Veje!«

Samme Aar kom der fra Biskop Plum et Forslag til Herredskonventers Indretning. Paa Cirkulæret skrev Pastor Colding: »Skatter og Paalæg uden Ende, en uhyre Folkeløn, Formindskelse i Indkomster ved den sidste Tiendeforordning og ved Sognefolkets egenraadige Nægtelse af ældgamle hævdede Rettigheder, hvorved Kaldet har tabt efter disse Tidens Priser over 300 Rdl., — alt dette nøder mig til at indskrænke mig til de allernødvendigste Udgifter, da Indkomsterne af mit Kald (skjønt ikke det ringeste i Herredet) nu næppe ere tilstrækkelige til at føde, klæde og opdrage min talrige Børneflokk passende efter min Stand. Jeg beder derfor at have mig undskyldt, at jeg ikke godvillig i disse Tider og under nærværende Omstændigheder tiltræder de af Hs. Højærværdighed Biskoppen foreslagne og af Hs. Højærværdighed Hr. Amtsprovsten saa højt anpriste Konventssamlinger, hvilke, hvor nyttige og behagelige de end maaske maatte blive, dog ogsaa medføre Bekostninger«.

Ved Rescr. ²¹/₅ 1822 var det bifaldet, at den indbyrdes Undervisning, som der sattes saa stor Tiltro til, maatte indføres og anvendes paa Steder, hvor Skolekommissionen havde gjort Andragende derom. Men ¹⁹/₅ 1827 udgik en Skrivelse fra Kancelliet, hvori det i skarpe Udtryk paalagdes Skolekommissionerne og især Præsten at have vaagent Tilsyn med at Undervisningen dreves paa behørig Maade efter Methoden. Om denne Skrivelse skriver Pastor Colding: »Den er et Skamskrift for Gejstligheden, men vidner ogsaa om, at den gejstlige Stand er miskjendt i Kollegiet og muligen bagtales for Tronen, som om den bestod af lutter uduelige og utro Embedsmænd, der ikke nok kunde ses paa Fingrene og med haarde Trusler holdes til at opfylde sin Pligt. Baade Bisper og Provster og Præster og Skole-

lærere maa føle en billig Fortrydelse over dette Skrift og Tonen deri. Skrivelsen indeholder en streng Lov i haarde og truende Udtryk, rettede især mod Præster og Skolelærere«. Selve Methoden yndede Hr. Colding ikke: »Den kunde meget godt undværes her til Lands, hvor der nu findes Almueskoler i Mængde og et helt vel indrettet Undervisningsvæsen i samme. Om Nyttens af den indbyrdes Undervisning kan opveje den Skade, som deraf vil flyde ved al Hjemmeundervisnings Ophør, derom kan med Grund tvivles. Den indbyrdes Undervisning vil engang i Tiden, naar A. og M.¹⁾ ikke ere mere, undergaa den samme Skjæbne som enhver anden Methode, naar den har varet i nogen Tid, er underkastet, enten at lide en Hovedforandring eller blive rent afskaffet, og Skaden vil ikke være stor! Der kommer da noget andet nyt i Stedet, maaske Dampmaskiner kunne blive indrettede til at anbringes i Skole- og Undervisningsvæsenet! Den menneskelige Forstand er udtømmelig i sindrige og vittige Opfindelser af endog helt unyttige Færdigheder og Kunster. Hvad jeg her har skreven nærmest for mig selv om den indbyrdes Undervisningsmethode i Anledning af Cancelli-Skr. af 19de Maj, det tør jeg offentlig vedstaa og indfører det ogsaa derfor her i Embedsbogen. Var jeg Bisp eller Provst, da vilde jeg sige Sandheden frit og djærvt dér, hvor den burde siges og høres, om jeg end skulde mishage derved. At man, naar man higer efter forfængelig Ære, ofte ikke tør komme frem med Sandheden, fordi den enten strider mod Tidens Aand og dermed støder de mægtige, eller man dermed let kunde falde ud af deres Gunst, det er begribeligt«.

Fra samme Aar, 1827, stammer ogsaa den »Advarsel mod Kortspil«, som er trykt i Kirkeh. Saml. 4. R. III, 631.

Angaaende Reform i Kirkevæsenet, Ritual og Alterbog m. m. skriver Pastor Colding 1835: »Jeg mener, at man bør være meget varsom med at foretage Forandringer,

¹⁾ o: Abrahamson og Mønster.

hellere beholde de gamle Former og Skikke, end ombytte dem med nye, thi der er tidt en særegen Velsignelse ved det gamle, som det nye mangler«. Og han giver en meget udførlig og særdeles velskreven Erklæring, som er for vidtløftig til her helt at kunne fremdrages. Men enkelte Ting deraf skulle nævnes: »Om den en Gang saa forroste Evangelisk-kristelig Psalmebog vil jeg bemærke, at der er Maade med den evangeliske Kristendom, den indeholder, den er egentlig hverken evangelisk eller kristelig. Den staar langt tilbage for den Guldberg-Harboeske, thi mange Psalmes i den Evangelisk-kristelige er kun sammenklemte Stumper paa Rim, af hvilke endda Kristendommen er klemt ud«. »Skal der foretages Forandringer i vort Ritual og vor Alterbog, hvem skal da foretage dem? Lad der endelig ikke blive for mange om det — i hvert Fald da kun Landets Biskopper og maaske Professores theologiæ, thi det, hvortil der skal bruges altfor mange Hoveder, lykkes sjældent«. Erklæringen, der er stilet til Gudme Herreds Konvent, af hvilket Pastor Colding ikke var Medlem, slutter saaledes: »Jeg maa bede bemærket, at jeg er den ældste Præst i Herredet, jeg har forhvervet mig mine ringe Indsigter i en for Lærdom og Videnskab mindre lys og god Tid, end den, mine Herrer Brødre indtraf i paa deres studerende Bane. Ved at sidde i Konvent med dem, kunde jeg befrygte Anvendelse paa mig af Ordsproget: Hvad vil Saul blandt Profeterne«.

Som *Kuriosum* og ret betegnende for Tid og Personer, kan følgende vel endnu fortjene at anføres. 1813 udsendte Biskoppens Amanuensis en Skrivelse saalydende: »Præsterne her i Stiftet have alle, paa nogle enkelte nær, betalt mig, selv i de bedste Tider, mit Honorar med 1 à 2 Rdl. Ogsaa til dette Landemode have de honoreret mig saaledes, at jeg har Aarsag til at være tilfreds, naar jeg undtager Vinding og Gudme Herreder. Af det første Herred er nemlig mit Honorar i de mig af Deres Højærværdighed [o: Provsten, til hvem Skrivelsen var stilet, og som saa lod den gaa paa Omgang blandt Præsterne] overleverede Expenselister anført

med 3 Rdl. 64 Sk., og af det sidste Herred med 1 Rdl. 48 Sk., altsaa 16 Sk. for hver Præst. Honoraret for Vinding Herred beholder jeg, fordi jeg, efter det Bekjendtskab, jeg har til DHrr. Præster, er overbevist om, at de ved Lejlighed ville godtgjøre mit Tab, men det mig tiltænkte Honorar fra Gudme Herred finder jeg saa usselt, at jeg sandeligen undser mig ved at modtage det, og beder derfor Deres Højærværdighed at Beløbet, som jeg herved har den Ære at tilbagegive med 1 Rdl. 48 Sk., maa Vedkommende overleveres, eller i al Fald gives en forekommende Fattig«.

Paa Omgangsskrivelsen skrev Pastor Colding: »Vor Biskops Amanuensis røber, at han bærer kun ringe Agtelse for Gudme Herreds Præster. Han kunde gjerne have faaet Forbedring i sit Honorar til sin Tilfredshed, dersom han havde valgt en anden Vej, men ved sin ufine Fremgangsmaade vinder han næppe noget i Gudme Herred. Mine Formænds Paategning paa hans uartige Skrivelse er fortjent Svar paa Tiltale, og deres Bestemmelse bliver ogsaa min: Ligesom de forøger ogsaa jeg min forsmaaede Seddel med 5 andre, for som 1 Rdl. at gives til Herredets trængende Præste-Enker, — saaledes kommer der da ved denne Lejlighed godt ud af slet. Som man honorerer sig selv, fortjener man at honoreres af andre: Ved uhøflig Adfærd honorerer man sig selv slet, faar man da kun Honorar i samme Valuta af andre, saa har man faaet sit!«

Fra $7/2$ 1837— $11/12$ 1837 havde Hr. Colding H.J.F.C. Volf, der blev hans Svigersøn, til Kapellan, og fra $13/2$ 1838 til sin Død Rasmus Christian Lehn, f. $18/10$ 1807, gift 1830 med Elisabeth. Utke fra Brolykke i Viby Sogn. Denne ejede fra 1829 Gaarden Stubshoved i Gudme Sogn, og færdedes i sin Kapellantid meget mellem Gislev og denne sin Gaard, hvor han havde sit egentlige Hjem.

Skjønt Pastor Colding havde Kapellan, opgav han ikke selv at tage Del i Embedets Styrelse og bevarede Kraft næsten lige til det sidste. Ved Visitatsen $28/9$ 1843 skrev

Biskop Faber: »Den alderstegne, værdige Sognepræst har endnu megen Kraft og Aands-Livlighed«.

1839 udnævntes han til Konsistorialraad, og den 5te April 1844 døde han, og han var da Jubellærer paa sjette Aar. Ved hans Begravelse den 12te April talte Herredets Provst og Kapellan Lehn. Den sidstes Tale eksisterer endnu i en Afskrift.

Konsistorialraadens Gravsted paa Kirkegaarden laa 1887 aldeles forsømt og overgroet med Nælder og Ukrudt. Nu er det sat saa nogenlunde i Stand og holdes vedlige. Et Minde om den gamle Præst haves i Gislev Præstegaard i et stort Sten-Vandtrug, paa hvilket der staar I. H. C. 1820.

Hvis der havde været et Billede at faa af »gamle Hr. Colding«, havde det været værdt at ophænge i Studereværelset i Præstegaarden, men et saadant eksisterer nok ikke. Jeg har derfor igjennem det, jeg ovenfor har anført, søgt at tegne et lille Billede af ham, der var en kraftig, og selvstændig Personlighed og en dygtig Mand, der havde et klart Syn paa mange Ting.

II.

Provst Hans Joakim Evald Knudsen.

I Krogsbølle Sogn, Odense Amt, var der i et Tidsrum af 123 Aar, nemlig fra 1634 til 1757, tre Præster, Søn efter Fader. Den første var Hr. Gjøde Hansen, f. 1606, † 1676, den anden Hr. Hans Gjødesen, f. 1648, † 1713, og den tredje Hr. Knud Hansen, f. 1684, † 1757. Efter hans Død blev Embedet paa en Maade i Familjen, idet hans Eftermand, Hr. Poul Jensen Rosenberg (f. 1722, † 1785), ægtede hans Datter Barbara Sophie Knudsen. Men Hr. Knud Hansens Efterkommere paa Sværdsiden fik Hjemsted i et andet fynsk Præstekald, nemlig Nørre Næraa og Højrup, hvor Hr. Hans Knudsen, f. $\frac{3}{1}$ 1719, † $\frac{21}{1}$ 1791, blev

Præst 1750 og efterfulgtes af sin Søn, Hr. Knud Knudsen, f. $\frac{2}{6}$ 1752, Cand. theol. 1776, der 1780 kaldedes paa Succession og $\frac{4}{11}$ 1785 ordineredes til Kapellan og Eftermand. Han fik $\frac{9}{1}$ 1795 Bederslev i Stedet for Højrup, der forenedes med Uggerslev, hvortil Bederslev hidtil havde hørt. 1791 holdt han Bryllup med Anna Christine Evald, f. i Vorbasse $\frac{23}{11}$ 1762, Datter af Præsten Jochum eller Joachim Evald (af samme Slægt som Digteren), der sidst var i Hvidding, hvorfra han entledigedes 1807 og døde i Kristiansfeldt $\frac{12}{4}$ 1826 over 101 Aar gammel. Med denne sin Hustru havde han, foruden den i dette Stykkes Overskrift nævnte, følgende Børn: Christian Henrik Knudsen, f. $\frac{25}{1}$ 1794, Apotheker i Slagelse, † i Kjøbenhavn; Uldrica Catharina, f. $\frac{8}{7}$ 1797, gift $\frac{29}{10}$ 1830 med Degn og Organist Sørensen i Aller, senere i Tyrstrup; Anna Esther Sønnicksen, f. $\frac{2}{11}$ 1800, gift med Lieutenant Wilster (en Broder til Digteren), der døde kort efter Brylluppet; Johannes Andreas, f. $\frac{20}{8}$ 1803, † som Apotheker i Ringkjøbing.

Hans Joakim Evald Knudsen blev født i Nørre Næraa den 2den Juli 1792, Kl. $12\frac{1}{2}$ Nat. Han blev døbt i Kirken 13de Søndag efter Trinitatis 1792 [baaren af Baronesse v. Holsten, og Frøken Søster stod hos. Mandsfadderne vare Hr. Joachim Evald, Provst Boesen fra Vigerslev og Forpagter Hansen, Kjørup]. Sine første Aar tilbragte han i Hjemmet, hvor han opdroges i Tugt og Herrens Formaning af sine Forældre, der begge vare alvorlige Kristne af herrnhutisk Retning. I en Alder af 8—9 Aar kom han til Faaborg, hvor han gik i en Skole, der forestodes af en Boesen, i hvis Hus han boede tilligemed andre Drengene. De fik Øllebrød med sur Mælk i om Morgenen. Skjønt denne Ret ikke altid smagte dem, var Knudsen dog glad ved, at hans Ske var større end de andre Drenges. Derfra kom han i Latinskolen i Odense. Denne var efter den Omdannelse af det lærde Skolevæsen, der havde fundet

Sted 1802, kommen i god Stand, havde en lærd og dygtig Rektor i Ludvig Heiberg († 1817), og i det hele taget gode Lærerkrafter. Herfra blev Knudsen Student 1810. Den filosofiske Eksamen tog han Aaret efter med bedste Karakter. Af Studentertiden tilbragte han et Aar som Huslærer hos sin Onkel, Præsten Boesen i Vigerslev, men ellers studerede han flittigt i Kjøbenhavn, hvor han kom meget i Huset hos Justitsraad Boesen, hvis Hjem var hyggeligt og rart. Den 18de Oktober 1816 (samme Aar som bl. a. Digteren Poul Møller, N. B. Søtoft og Chr. Flor) blev han theologisk Kandidat med første Karakter, som han ogsaa fik til de praktiske Prøver ^{22/7} 1817. Den 5te November 1817 tog hans Fader, der som ældre havde et skrøbeligt Helbred, sin Afsked med Pension og med Forbehold af et Par Værelser i Præstegaarden til Bolig for sig og sine. H. J. E. Knudsen blev ^{14/1} 1818, paa Indstilling af Grev Petersdorff til Ejnsiedelsborg, beskikket til sin Faders Eftermand, og ordineredes den 6te Marts af Biskop Plum. Den 16de Juli 1819 holdt han i Skamby Præstegaard Bryllup med Henriette Susanne Zeuthen, f. i Kullerup Præstegaard ved Nyborg ^{18/10} 1798, Datter af Konsistorialraad Frederik Bagger Zeuthen († ^{12/6} 1851) og Marie Magdalene Steffens († ^{10/3} 1850), Søster til Henrik Steffens. Før deres Forlovelse var Knudsen ofte kommen ridende til Skamby, hvor Søstrene drillede hans tilkommende Hustru over hendes Rødmen. Der var megen Tale om hans smukke statelige Skikkelse med det krøllede Haar og om hans lange Kravestøvler, thi saadanne betragtede man den Gang som en stor Pynt.

De unge Ægtefolk kom til at leve under meget trange Kaar. Indtægterne formindskedes i høj Grad i de for Landet og dets Pengevæsen saa ugunstige Tider. Pastor Knudsen har i forskjellige Ansøgninger til Kongen om Fritagelse for at betale resterende Skatter, givet Oplysninger om Tilstanden. I 1821 vare Indtægterne af hans Embede gaaet saaledes ned, at de ikke udgjorde mere end

omtrent en Hundrededel af hvad de havde udgjort 1817¹⁾. 1822 var et Misvækstsjaar, og da Indtægter og Udgifter opgjordes, viste det sig, at det, der blev tilovers til Anskaffelse af saadanne Fødemidler, som Avlingen ikke kunde yde, og til Klæder, m. m. var 11 Rdl. 1 Mk. Han klager over, at Lønnen til Tjenestefolk var høj, saa det maatte føre til, at saadanne afskaffedes, og at Præsten selv maatte pløje og harve og passe Kreaturer, hvilket man vidste flere Steder havde fundet Sted. 1826 var Sommeren overordentlig hed, saa Vaarkornet svedes bort paa Markerne. Den 27de September 1822 døde hans Fader, til hvem han kun med største Møje havde kunnet udrede Pensionen (50 Tdr. Rug og 50 Tdr. Byg), og Pensionen til sin Moder, 36 Tdr. Byg, saa han næsten ingen Udvej til at skaffe. Vi kunne af Fremstillingen skjønne, at han og hans Familje til Tider har været ved at lide ligefrem Nød²⁾. 1826 søgte han om at blive Præst i Bjært og 1828 om at blive Præst i Flemløse; ogsaa andre Embeder søgte han, men uden Held.

Først ^{22/7} 1831 beskikkedes han, atter paa Indstilling af Grev Petersdorff, til det bedre Embede Krogsbølle, (hvis Præstegaard ligger i Agernæs), og blev saaledes Præst paa det Sted, hvor hans Forfædre havde virket.

Den 27de August 1836 udnævntes han til Provst for Lunde, Skam og Skovby Herreder. I den Anledning skrev Biskop Faber til ham: »Jeg havde for Kancelliet paapeget tre Mænd i Herrederne, som kunde være skikkede til Provster, nemlig foruden Dem Heiberg og Hald. Valget traf nu Dem, og det vilde glæde mig saare meget, hvis det, at De er

1) Hertil bidrog bl. a., at Knudsen maatte udrede Pension til sin Fader.

2) Som Vidnesbyrd om knappe Tider og daarlige Kornpriser fortalte Provst Knudsen ofte, at naar de fra Nørre Næraa kjørte til Odense med et Læs Korn, kunde der lige derfor kjøbes et Par lange Støvler, og fra en anden Familje er fortalt, at man for flere Læs Korn fik 100 Rdl., der imidlertid ikke vare mere værd, end at man derfor kunde kjøbe en Syæske.

bleven valgt, ikke vil vække nogen Misfornøjelse hos Dem — efter min Formening er Provste-Embedet en Byrde for den, der ej ved dets Hjælp aspirerer at stige videre —, da jeg er overbevist om, at De med Samvittighedsfuldhed og Nidkærhed vil varetage Embedet, og jeg tilbyder al den Assistance, jeg formaar at yde, ønskende en venskabelig og broderlig Samvirken«. Præsterne i Herrederne vare ogsaa glade over deres nye Provst, i hvem de fik en saare retsindig og human Tilsynsmand, som stod i et venligt Forhold til dem. I Begyndelsen af 1838 skrev den gamle Pastor Balslev i Haarslev til Provst Knudsen: »Han, som kan gjøre langt over alt, hvad vi kan bede og forstaa, styrke Dig, min kjære Ven og Broder, til at bære Dit vigtige og vanskelige Embedes Byrder med Kraft og Styrke og Lyst. Gid vi længe maa beholde Dig til, vor Provst, det er mit og manges Ønske«.

Der var nok at tage vare paa for den, som var Præst i et temmelig folkerigt Sogn, Provst over tre Herreder og Medlem af Amdsraadet; men Provst Knudsen var en praktisk og dygtig Mand. De økonomiske Kaar vare nu saa nogenlunde gode, ingenlunde rigelige, Hjemmet var lykkeligt, og der var kommen en skjøn Flok Børn i det.

Konfirmations-Søndag 1841 indviedes Kirken, der ligger ved Krogsbølle By, men ogsaa kaldes Hundstrup Kirke efter en By, som laa hvor det nuværende Krogsbølle ligger, men var bleven ødelagt, maaske i Svenskekrigen. Den var bleven udvidet og til Dels ombygget, og Provst Knudsen havde bidraget meget til at det var sket. Der var da stor Festlighed, og Provst Knudsen havde før Tiden havt adskillige Skrivelser fra Biskop Faber, som foretog Indvielsen, angaaende, hvordan det hele skulde gaa for sig med flerstemmig Sang o. s. v. Biskoppen skrev: »Konfirmationsakten bør jo gjøres saa kort som muligt. Jeg har altid som Præst ladet den første Tale være en blot Bøn, Talen før Løftet har jeg ogsaa ladet være en blot Bøn. Først Slutningstalen har jeg indrettet som en virkelig Tale, som et kraftigt Punctum.

Indretter man ikke Sagen paa den Maade, maa man dog falde i idelige Gjentagelser«.

Den 13de Juni 1844 kaldedes Provst Knudsen til Sognepræst for Gislev-Ellested. Den 16de Juli samme Aar fejrede han sit Sølvbryllup i Skamby Præstegaard; 8de Søndag efter Trin. holdt han for en meget stor Forsamling og under megen Bevægelse Afskedsprædiken i Krogsbølle, og 10de Søndag eft. Trinit. Tiltrædelsesprædiken i Gislev og Ellested. Den handlede om det kristne Haabs Kraft.

Han blev modtagen med megen Velvilje her, og mange glædede sig over hans hjertelige Forkyndelse. Nogen fremragende Prædikant var han dog egentlig ikke, men det var sand Kristendom, han førte frem — Rationalismen havde aldrig faaet Tag i ham —, og der var noget saare paa-lideligt og vederhæftigt ved hele hans Person, en særegen Mildhed og Fred over hans Fremtræden. Birkedal, der i Foraaret 1849 kom til Ryslinge og i mange Aar var Provst Knudsens og hans Familjes Ven, har fortalt, at han Almindelig Bededag 1849, endnu før han selv var indsat i Ryslinge, gik over til Gislev og hørte Knudsen prædike — Prædikenen handlede den Dag om Omvendelse —, og han var glad ved det.

Provst Knudsen, der var en Børneven — naar han mødte et Barn paa Vejen, standsede han og talte til det og gav det ofte en lille Skilling —, var god til at tale med Konfirmanderne og var afholdt af dem. Han var ogsaa god til at tale med de syge og til at trøste de bedrøvede med den Trøst, han selv havde fundet.

I sit Hjem gik han som »den stille Husbond«, og der var en Fredens Aand over Huset¹⁾. Birkedal skriver i sin

¹⁾ I det daglige Liv var han ingenlunde tungsindig, men snarere jovial, hans milde Ansigt og glade Stemme gjorde alle glade, og hans Mundheld: Hvad, hvad, hvad, kom som en Solstraale. Naar Justitsraad Lindegaard kom til 5 The, gik det tidt løs med Skolehistorier og gamle Fortællinger, som vare meget fornøjelige.

»Livsførelse« om Gislev Præstegaard: »Der inde kjendte man det næppe, hvad ellers kaldes det »at leve«¹⁾ de røde Roser ind at væve med Farvespil i Livets Tæppe, den Kunst forstod man ikke ret; men hvide Lilliers Islæt man vidste nok derind at flette, og sælsomt skjønt i Rad at sætte. — Nej, »leve« ej — men dø man kunde i dette Hus med sjælden Lykke: Dødstimerne var Husets Smykke. At gaa fra Død til Edens Lunde, det havde der man Grebet paa: Gud skød fra Paradis sin Slaa, naar Sjæle der i Afskedstimen gik bort ved Himmeklokkens Kimen. Jeg mødte meget paa min Gang, men under Taarer Harpeklang, det mødte mig i Syd og Norden ej som i Gislev-Præstegaarden«.

Ja, man kunde dø i Gislev Præstegaard, og Døden kom ofte til Huse. Den 6te December 1848 døde den ældste Søn, Knud Frederik Bagger Knudsen (f. ²⁰/₁ 1823), af Tæring. Han var theologisk Student, gik bort i Troen, og blev begravet i Gislev den 13de December. Laub i Haagerup, der omtaler Provst Knudsen som »sin kjære tro Ven, en elskelig Kristen i Sorg og Glæde«, holdt Tale ved hans Kiste. Fire Aar i Forvejen (²³/₁₂ 1844) var den næstældste Søn, Vilhelm Knudsen (f. ²⁷/₁₁ 1824), død i Odense meget pludseligt. Han var Farmaceut paa Løveapotheket, men syslede i sine sidste Aar meget med Tanken om at gaa ud til Hedningene som Missionær. Han blev begravet i Gislev den 30te December, endnu inden Provst Knudsens Familie var flyttet hertil.

Den 5te Marts 1851 døde Provst Knudsens Moder, 88¹/₄ Aar gammel. Hun laa paa det sidste og sagde: »Nu kommer snart den kjære Frelser og henter mig«.

¹⁾ En, der har staaet Provst Knudsen og hans Familie nær, har hertil bemærket: »Det er kun poetisk Frihed, naar Birkedal siger, at man kun forstod at dø, men ikke at leve i Gislev: Man forstod at leve et baade flittigt, dygtigt og kjærligt Menneskeliv og tillige med Tak til Gud at tage mod de jordiske Goder og Glæder«.

Den 2den Maj 1854 døde Sønnen Henrik Steffens Knudsen, f. $18\frac{1}{4}$ 1827, theologisk Kandidat. Han talte meget om, det »sorte, han skulde over, men paa den anden Side det straalende Lys, han skulde til«¹⁾. Den 26de November samme Aar døde i Gislev Præstegaard Bispinde Susanne Laub, f. Tostrup. Paa Rejsen fra Sludegaard til Haagerup blev hun hæftig syg og maatte lægge sig ind hos Provst Knudsen, af hvem hun blev plejet paa den omhyggeligste og kjærligste Maade. Hun døde som den, der bad om for Herrens Naades Skyld at maatte komme indenfor og vente, til hun saa alle sine komme. Hun blev begravet paa Trolleborg Kirkegaard den 5te December, og bl. a. talte Provst Knudsen over hende. Den 8de Maj 1856 døde i Rom, hvortil han var rejst for Helbredets Skyld, den sidste og yngste af Provst Knudsen's Sønner, Johannes, f. $8\frac{1}{5}$ 1829, theologisk Kandidat. Han blev begravet paa den protestantiske Kirkegaard dernede.

Den 15de December 1867 døde gladeligt Datteren Susanne Kirstine Knudsen, f. $30\frac{1}{3}$ 1835, der var af en skrøbelig Legemsbygning, men livlig i Aanden og frejdig i Troen, munter og poetisk begavet. Saadan var Døden en jevnlig Gjæst i Præstegaarden, og i 1858—1859 gik den ogsaa svært hen over Gislev Sogn. Der rasede en Skarlagensfeber-Epidemi, af hvilken 30 Børn i temmelig kort Tid bortreves; en Familie mistede fire Drengbørn, to døde den 7de Sept. 1859 og to den 10de.

I Aarene 1860—1863 prædikede J. N. L. Schjørring, der 1857 var bleven Hjælpepræst hos Birkedal og havde

¹⁾ Han var et vel begavet, flittigt og dygtigt Menneske, og havde megen baade historisk og litterær Sands. Hans Moder har fortalt, at da hun i 1848 ved et Selskab paa Lykkesholm klagede over, at denne Søn vilde gaa med i Krigen som frivillig, gik H. C. Andersen, der var til Stede, ned i Haven i et Lysthus, og kom kort efter tilbage og gav Fru Knudsen den smukke Sang, der senere lød fra mange Læber: »Jeg kan ikke blive, jeg har ingen Ro, jeg maa med de andre til Lejren«.

oprettet en Friskole i Sødinge, ofte i Gislev og Ellested Kirker, og fra Midten af 1863 Cand. theol. Claus Nikolaj Lorenzen (f. $27/1$ 1835), der blev personel Kapellan $5/10$ 1863. Den 24de September 1863 skrev Biskop Engelstoft i Kaldsbogen: »Jeg visiterede i Gislev Kirke, hvor en særdeles talrig Forsamling af ældre af begge Menigheder og en talrig Ungdom var til Stede. Tjenesten var i alle Dele opbyggelig, og den ærværdige og elskede Sognepræst virker med Velsignelse i sin Kreds i enhver Retning. Uagtet han nu har ønsket at faa en Medhjælper, haaber jeg, at han ved Herrens Bistand endnu længe vil kunne virke i sit Embede med Kraft og Kjærlighed som hidtil«.

Pastor Lorenzen blev $30/6$ 1865 Provst Knudsens Svigersøn, idet han ægtede Datteren Joachimine Marie, f. $27/8$ 1837. Hun døde Langfredag 1874.

Den 14de Januar 1868 fejrede Provst Knudsen sit 50aarige Jubilæum og blev i Anledning deraf udnævnt til Ridder af Danebrog. Der blev vist ham Kjærlighed fra mange Sider den Dag. Skjønt han havde Kapellan, prædikede han ret jævnlig. Saa vidt jeg kan se, prædikede han sidste Gang (i Ellested Kirke) 15de S. e. Tr. 1876.

Derefter blev han svagere, og det blev kjendeligt, at Dagen hældede. I Begyndelsen af 1877 søgte han om sin Afsked. Det var ikke saa let for ham at fatte Beslutningen derom. Han sagde til sin Svigersøn: »Ak, det havde altid været min Tanke og mit Ønske, at jeg aldrig skulde sagt Farvel her uden for at gaa hjem til Herren, men hans Vilje ske«. Men da han havde fattet Beslutningen, lod han sig ikke rokke fra den, thi »den stille Husbond vidste nok, hvad han vilde«.

Herren magede det dog saa, at han ikke kom til at drage ud af sin gamle Præstegaard uden for at føres i sin Kiste til Hvilestedet paa Gislev Kirkegaard.

Den 4de Maj 1877 døde han i en god Alderdom, træt i sin Herres Tjeneste, men ikke af den, og han samledes i Fred til sine Fædre. Faa Timer før sin Død

sagde han til sin Svigersøn: »Du kan ikke tro, hvor Herren er mig naadig! hvad jeg saa end beder ham om i disse Dage, saa faar jeg det, ja tidt endnu, førend jeg beder, saa lader han det komme som ind ad Døren til mig, og saa imorges føjede han det saa, at jeg blev mindet om det Ord: »Jeg vil læge eders Brøst« [Jer. 3. 22 — i Lindbergs Bibelovers.], »tænk dig, han læger alle vore Brøst!« Og den gamles Aasyn straaledede af Glæde. Og en af de sidste Dage, han levede, talte han om de mange, han havde konfirmeret; han ligesom kaldte ad dem, kaldte dem sammen om sit Leje, og spurgte dem, om de vare blevne i deres Daabspagt.

Den 12te Maj blev han begravet. Ved den Lejlighed talte Provst Bendix fra Vindinge, der bl. a. mindede om, at det var, som om al Strid forstummede i Provst Knudsens Nærhed og at der i hans Hus var som et Fristed, hvor Kampen hvilede og de forskellige kunde mødes i Fred; Pastor Vilhelm Birkedal, af hvis Tale, der giver et skjønt Billede af den afdøde, noget nedenfor skal anføres; Pastor Jakob Helms, hans Hustrus Søstersøn, og hans Svigersøn, Pastor Lorenzen.

Den ærværdige Mand, den gamle Præst med det sølvhvide Haar, mindes af mange her i Sognene med Agtelse og Ærbødighed. Hans Portræt, der af hans Enke blev givet hans Eftermand, Provst Spreckelsen, hænger nu i Studereværelset i Præstegaarden i Gislev, og Spreckelsen har skrevet paa Bagklædningen af det: »Provst Knudsens Portræt, skænket til Gislev Præstegaard, ønskes ophængt i Studerestuen, hvor mange i Sognet ville glæde sig over at finde dette Minde om deres gamle Præst. Gislev 28de Juli 1887».

Fru Knudsen flyttede med sine to Døttre: Marie Kristine, f. $\frac{7}{8}$ 1820, † $\frac{19}{12}$ 1893 (i Odense og der begravet) og Lovise Nikoline Sophie (f. $\frac{28}{4}$ 1832), til Odense, hvor hun døde den 2den September 1884. Hun jordfæstedes i Gislev den 8de September.

Gravstedet paa Gislev Kirkegaard, indenfor hvis Gitter der findes de mange Grave, og ud over hvilket en Hængeask breder sine Grene, fortæller en hel Historie — om Sorg, men ogsaa om Glæde, om den Slægt, der paa Mandssiden er uddød og paa Kvindesiden kun er igjen i en Datter og et Par Datterbørn, den Familje, om hvilken Birkedal har sagt:

»Den stille Kraft var deres Eje; de taled ikke højt om Byrden, men hvert et Kors, som Sjælehyrden dem rakte hen paa deres Veje, det tog de op med stille Mod, og takked til, at Gud var god, — de havde ikke Ord at spille, det fulgte af sig selv, de vilde«.

Noget af Birkedals Tale ved Provst Knudsens Jordefærd.

Kjære Venner! Er det ikke saa, at vi stundom erfare, hvorledes en eneste Mands eller Kvindes Bortgang fra en Kreds kan efterlade et tomt Rum, et stort Hul? — — Saaledes kjære Venner, saaledes maa vi nok føle det ved denne Baare. Der er bleven en tom Plads, et Hul her paa Egnen, ja, næsten paa hele denne Ø ved gamle Provst Knudsens Død. Han var ikke en stor Mand, men et stort Menneske. Han kan lignedes ved „den stille Husbond“, Aandens Stilhed havde præget hele hans Væsen, stille var han i Glæde og Sorg. Jeg skulde bringe ham Budskab fra det fremmede Land om at hans sidste Søn var gaaet bort i Døden hist i det fjerne; — der var stille i Stuen, da han læste Dødsbrevet, jeg saa det: det arbejdede i hans Sjæl og i hans Aasyn, — men straks, straks afløste Stilhedens milde, næsten forklarede Glans Smertens Udtryk — han foldede sin Haand og saa igjennem Ruden opad, opad, derop til Stilheds Landet, hvor Sønnen var gaaet hen — det var blevet stille i hans gamle Faderhjerter. — Han var en stille Husbond, og stille var hans Prædiken. Han prædikede ikke blot, naar han stod i Menighedens Forsamling; nej, hans Skikkelse prædikede, hans Øje, hans milde Tale, og, naar

vi gik fra ham, havde vi en Følelse af at en Luftning af Guds Naades Fred havde mødt os. Han svigtede aldrig Barnetroens Banner og har aldrig forkyndt en anden Kristendom end den gamle trofaste, der er „Jøderne en Forargelse og Grækerne en Daarlighed“. Thi med al sin Mildhed og Blidhed var han ingen slingrende Mand, der bøjede sig for Vejret hid og did; han vidste hvad han vilde, stod fast paa sin Vagtpost og lod sig ikke rokke. Hans Tro blev nedarvet paa hans Børn og viste sig som „den Sejer, der overvinder Verden“ — og Døden. Gislev Præstegaard har i hans Tid været et Sted, hvor mange kjære stred deres sidste Strid. Det er blevet sagt, at det var et godt Sted at dø paa, der i det stille Hjem, at der her var ligesom en Jakobsstige til en Himmelvandring. Der sank den ene efter den anden af de kjære hen til Legemets Død, men over Sottesengen bredte sig Korsets Sejrsbanner og de gik bort med Sejer. Der bekjendte Sønnerne deres Tro i den sidste Stund, og Døtrene. Der saa Sønnen, som han sagde, „det sorte“, han skulde over, men paa den anden Side det straalende Lys, han skulde til, og gik saa bort som den, der af Naade havde overstridt. Der rejste den lille, kjære Datter, Sanne, sig paa det sidste og udbød: Er det saaledes at dø — jeg ser ham, Jesus, der rækker Haanden ud for at modtage mig! Der stred ogsaa den gamle Fader sin sidste Strid i Troen og foer hen i Fred. Han bad dem læse for sig Salmen: „At sige Verden ret Farvel“, og priste Guds Naade. Nu beholder du hans Grav hos dig, du Gislev Menighed! Hold den i Ære, og hver Gang I ser den, da kom i Hu, at I har havt en saadan stille Husbond til eders Præst, og lad Røsten tale til eder fra Graven: „Et saadant Liv i Naade, faar en saadan Død“. Men alle vi — lad os indprente os det dybt ved denne Baare: Kun da, kun da, naar vi som den stille Husbond lukker vor Sal op for Verdens Frelser, lukker han sin Himmeldør op for os, kun da glemmes vort Navn ikke i Himlen om det end skal glemmes paa Jorden.
